

خسرو خوبان

استاد محمد رضا شجریان
مهران حبیبی نژاد

نهم ماه پیس

حسرو خوبان

استاد

محمد رضا شجریان

مهران حبیبی نژاد

در آغاز..... ۷

از زندگی استاد..... ۱۷

مقدمه..... ۲۵

گفت و گوها اصیل خواندن و اصیل ماندن ۳۵ ■ من زرگرم و شعر حافظ گوهر من است ۴۳

■ به هیچ جا نرسیدیم (به مناسبت نمایش فیلم دل شدگان) ۴۷ ■ استاد محمدرضا شجریان کجاست ، چه می کند، و چرا کمتر می خواند؟ ۶۵ ■ ظرفیت موسیقی ایرانی از موسیقی غربی بالاتر است ۷۱ ■ ضرورت برنامه ریزی مدون برای موسیقی ایرانی ۷۹ ■ موسیقی : تنوع و تکثر، گذشته گرایی و نوگرایی ۸۵ ■ خشکی کویر، تمنای باران و عشق یار... ۹۹ ■ ارکستر ملی و اولین کنسرت در گفت و گو با محمدرضا شجریان ، علی تجویدی، فرهاد فخرالدینی و بیژن ترقی ۱۰۱ ■ دیدگاه های سیاسی نباید مسائل فرهنگی را تحت الشعاع قرار دهد(در گفت و گو با محمدرضا شجریان ، حسین علیزاده و کیهان کلهر) ۱۰۹ ■ به موسیقی عشق می ورزم ۱۱۳

■ در نکوهش ابزاری به هنرمند ۱۲۳ ■ هنرمندان را زمان (خودش) تربیت می کند ۱۲۷ ■ زمستان در بیداد ۱۳۳ ■ مهر آیینی، متولد مهر ۱۴۱ ■ از ساحت آشوب تا ساحت موسیقی (در گفت و گو با استاد شجریان ، استاد حسین علیزاده و استاد کیهان کلهر) ۱۵۱ ■ **نشست های پژوهشی و آموزشی (دیدگاه های آموزشی شجریان درباره ی موسیقی و آواز ایرانی)** صدا و تکنیک دو بال آواز ۱۵۷ ■ ساعتی با استاد آواز در یک غروب شورانگیز ۱۶۱

■ شرط موفقیت، داشتن پشتوانه ی اخلاقی و انسانی است ۱۶۵ ■ نباید هر شعر و آهنگی را خواند ۱۶۹ ■ چگونه صدای مان از خطا مصون بماند ۱۷۳ ■ گفت و گو با فصلنامه ی مقام ۱۷۵

■ **سخنرانی ها** استاد شجریان و پهلوانان و عیاران (در تالار بسم الله خان) ۱۸۱ ■ موسیقی،

موسیقی ایران از دیرباز مانند موسیقی ممالک دیگر دستخوش نابسامانی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی دوره‌های مختلف تاریخی بوده است. روی کار آمدن بعضی از حاکمان و پادشاهان نالایق و سفله‌پرست و کم‌مایه و عدم آگاهی این پادشاهان از علم و هنر و پرداختن به مسائل بسیار کم‌ارزش (عیش و عشرت دنیوی) اوضاع اجتماعی و فرهنگی ایران را در بعضی از مقاطع دچار آشفتگی و بحران کرده است. موسیقی هم به عنوان یکی از ارکان مهم فرهنگی جامعه از این قاعده مستثنی نبوده است. البته در این مجال قصد ندارم به تجزیه و تحلیل موسیقی در دوره‌های مختلف بپردازم، اما لازم می‌دانم برای یادآوری، سیر دوره‌ای وضعیت موسیقی را به صورت گذرا نقل کنم. گرچه شاید تکرار باشد و شما هنردوستان و علاقه‌مندان به موسیقی فاخر ایران در کتاب ارزشمند «سرگذشت موسیقی ایران» اثر به یادماندنی استاد روح‌الله خالقی و کتب دیگر بارها این روند را به صورت مفصل مرور کرده‌اید. اما تداعی روند تاریخی موسیقی ایران در این مورد ذهن‌ها را کمی آماده می‌کند. در مستندات مکتوب موجود، اولین موسیقی‌دانی که کتابی درسی در معرفی موسیقی تألیف کرده است، ابوالعباس بختیار نام دارد. شیخ‌الرئیس ابوعلی سینا نیز اساس موسیقی علمی را به زبان فارسی بنا نهاده است. این دانشمند و متفکر بزرگ در بخش موسیقی کتاب «دانشنامه‌ی علایی» به تفصیل به موسیقی پرداخته است و پیوند عمیق و تاریخی دانش‌های عملی ساز و آواز نزد مردمان ایران را بیان کرده است و سنت تاریخی احیای زبان فارسی را که در زمان سامانیان به پایه‌ی بلند علمی و ادبی و هنری رسیده بود، استوارتر کرد. او همچنین در کتاب «الشفأ» در دوازدهمین رساله‌ی آن نیز درباره‌ی موسیقی بحث کرده است. در قرون چهارم و پنجم هجری موسیقی‌دانان بزرگی ظهور کرده‌اند و تألیفات ارزشمندی را از خود به جای نهاند، که

بنیان موسیقی ایران را مستحکم تر کرد. احمد سرخسی یکی از این بزرگان است. وی به اکثر علوم از جمله، ریاضیات، منطق، نجوم، موسیقی و فلسفه عالم بود و در این رشته‌ها هم تألیفات بسیار دارد، اما در زمینه‌ی موسیقی آثار او عبارتند از: «المدخل الی علم الموسیقی»، «کتاب الموسیقی الکبیر»، «الموسیقی الصغیر»، «اللهو و الملاهی فی الغنا و المغنیین»، «الادلالة علی اسرار الغنا» و کتاب «نزهة المفکر الساهی فی المغنیین و الغنا و الملاهی».

فارابی یکی دیگر از بزرگان موسیقی ایران است. او در عودنوازی یگانه‌ی روزگار بود. آگاهی و فضل او در علم موسیقی باعث شد که چندین اثر به یادماندنی را به رشته‌ی تحریر در آورد. کتاب‌های «الموسیقی الکبیر»، «کلام فی الموسیقی» (در سبک‌های موسیقی)، کتاب «فی احصاء الايقاع» (در شمارش و طبقه‌بندی اوزان و ریتم‌ها)، کتاب «فی النقرة مضاف الی الايقاع»، «کلام فی الموسیقار»، کتاب «احصاء العلوم» که به دو زبان عبری و لاتین ترجمه شده و یک کتاب دیگر با عنوان "Deortu sietium" از تألیفات گران سنگ این فیلسوف بزرگ است.

ابوبکر محمدبن زکریای رازی - پزشک، فیلسوف و کاشف الكل - نیز کتاب «الجمل فی الموسیقی» را در علم موسیقی به رشته‌ی تحریر در آورده است. او از سن بیست سالگی موسیقی را رها کرد و به پزشکی روی آورد. او در نوازندگی عود تبحر خاصی داشت. تا دوره‌ی تیموری موسیقی دانان بزرگ دیگری پا به عرصه نهادند که از معروف‌ترین آن‌ها می‌توان به صفی‌الدین ارموی و عبدالقادر مراغه‌ای اشاره کرد. این دو اندیشمند در علم و عمل و نظریه‌پردازی در موسیقی صاحب مقام و منزلت بوده‌اند. کتاب «مقاصد الالحن» عبدالقادر از لحاظ تاریخ تطور نثر فارسی و اصطلاحات علمی و معادل‌های مختلف در بیان موسیقی بسیار حائز اهمیت است. این کتاب در بردارنده‌ی اشعار فارسی و ترکی زیادی است که عبدالقادر برای آهنگ‌های موسیقی سروده است. عبدالقادر،

کتاب دیگری به نام «کنز الالحان» دارد که متأسفانه نسخه‌ای از آن در دست نیست. اما نسخه‌ای از کتاب «شرح الادوار» او در کتابخانه‌ی نوری عثمانیه به شماره‌ی ۳۶۵۱ محفوظ است. این کتاب شرح کتاب معروف «الادوار» صفی‌الدین ارموی است. البته شرح‌های مختلفی تاکنون بر کتاب الادوار نوشته شده است. صفی‌الدین از موسیقی‌دانان طراز اول ایران در قرن هفتم بوده است. او به دلیل مهارتش در علم موسیقی و هنر خوشنویسی، یگانه‌ی روزگار بود. او مخترع دو نوع ساز جدید به نام‌های: مغنی (نوعی شاهرود جدید که در اصفهان ساخته است) و نزهیه (نوعی قانون جدید) نیز هست. صفی‌الدین علاوه بر کتاب الادوار^۵، کتاب دیگری به نام رساله‌ی «الشرفیه» در خواص موسیقی دارد که از دیدگاه نظریه‌پردازان موسیقی، بسیار قابل اعتناست.

تا قرن نهم هجری کتاب‌های دیگری درباره‌ی موسیقی نوشته شده است. «مفاتیح العلوم خوارزمی» از جمله کتاب‌های تأثیرگذاری است که ابوعبدالله

محمدبن یوسف خوارزمی درباره‌ی آلات موسیقی نوشته است. کتاب «الآغانی» ابوالفرج اصفهانی، و «نوازندگان تنبور» تألیف ابوالحسن برمکی، «نفایس الفنون» اثر محمد آملی، «درة التاج» اثر قطب‌الدین مسعود شیرازی و کتاب‌های «الادب السماع» و «اللهو و الملاهی» اثر دانشمند شهیر ایران، ابن خردادبه، از جمله مهم‌ترین آثار موسیقی این دوران است.

از میراث مکتوب آثار موسیقی می‌توان دریافت که ایرانیان جزو نخستین اقوامی هستند که شرح آلات موسیقی را به تفصیل بیان کرده‌اند. کارل آنگل، دانشمند انگلیسی در متنی مربوط به راهنمای آلات موسیقی، محفوظ در موزه‌ی «سونگزینگتون»، درباره‌ی موسیقی ایران چنین می‌گوید: هنگامی که اعراب به فتح ایران نایل آمدند، ایرانی‌ها به درجه‌ی عالی تمدن رسیده بودند و هنرهای زیبای آن‌ها به ویژه موسیقی‌شان از عرب‌ها جلوتر و اسباب‌های موسیقی آن‌ها کامل‌تر بوده است. اعراب خیلی زود سازهای ایرانی را پذیرفته‌اند و دستگاه‌های موسیقی ایران را تقلید کردند. با وجود تمام کم‌وکاستی‌ها در این دوران، موسیقی ایران با ظهور چهره‌های ارزشمند و آثار گران‌سنگ موسیقی جایگاه رفیعی پیدا کرد و تا دوره‌ی صفویه حفظ شد. اما با روی کار آمدن حکومت صفویه و تعصبات خشک مذهبی حاکمان آن، ساختار اجتماعی و فرهنگی شکل ساخته‌ی ایران تا دوره‌ی سلجوقی و تیموری دچار تزلزل و تغییرات زیادی شد. در